15. Царенко О. Роль засобів масової комунікації в політичній соціалізації особистості [Текст] / О. Царенко // Гілея (науковий вісник) [зб. наук. праць] / [гол.ред. В. М. Вашкевич]. К. : ВІР УАН, 2012. Вип. 52. С. 463-469.

Береза В. А. *Ценностно-нормативное измерение политической социализации личности в условиях трансформационногох общества*

В статье посвящено внимание проблеме взаимосвязанности и взаимозависимости политической социализации и политической культуры в условиях трансформационного общества. В частности рассмотрены политические ценности и политические нормы как составляющие политической культуры, благодаря которым человек адаптируется к особенностям политической сферы, проявляет себя субъектом политической жизни. Ценностно-нормативное измерение политической социализации проанализировано в контексте статуса личности в условиях трансформационного общества.

Ключевые слова: трансформационное общество, политическая культура, политическая социализация, политические ценности, политические нормы.

Bereza V. *Valued-Normative Measuring of Political Socialization of Personality in the Conditions of Transformation Society*

In the article attention the problem of interdependence of political socialization and political culture is devoted in the conditions of transformation society. Political values and political norms as constituents of political culture, due to which a man adapts oneself to the features of political sphere, finds out itself the subject of political life, are in particular considered. Valued-normative measuring of political socialization is analysed in the context of status of personality in the conditions of transformation society.

Keywords: transformation society, political culture, political socialization, political consciousness, political values, political norms.

УДК 94(477.82) ***Докаш О. Ю.***

ІДЕОЛОГІЧНА АМБІВАЛЕНТНІСТЬ В СТРУКТУРІ МАСОВОЇ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ, ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ ТА ПІДКАРПАТСЬКОЇ РУСІ НАПРИКІНЦІ 30-Х – ПОЧАТКУ 40-Х РОКІВ ХХ СТ. : КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

В статті розглядаються передумови, характерні риси та наслідки утвердження ідеологічних концептів недемократичних політичних режимів на західноукраїнських етнічних землях. Основна увага зосереджена на розкритті природи політичних концепцій правлячих кіл відносно національних меншин напередодні та на початковому етапі Другої світової війни. Автор вказує на негативні наслідки реалізації крайніх націоналістичних політичних стратегій, що були спрямовані на національно-культурну асиміляцію українського населення, для характеру політико-культурної інтеракції в умовах реалізації експансіоністських планів сталінського та гітлерівського тоталітарних режимів.

Ключові слова: Західна Україна, Північна Буковина, Підкарпатська Русь, масова політична свідомість, ідеологія, націоналізм, шовінізм, асиміляція.

Постановка проблеми. Складність пропонованої тематики актуалізується, як у теоретичному, так і в прикладному вимірах, дозволяючи вирішити низку важливих завдань, пов'язаних з етнополітичним розвитком західноукраїнських земель в другій половині 30-х – початку 40-х років в історичній ретроспективі та сучасному контексті формування відносин незалежної України з Польщею, Румунією та Угорщиною.

Аналіз попередніх досліджень. Запропонована проблематика знайшла своє відображення в численних роботах вітчизняних дослідників В. Гулая [5], Р. Офіцинського

[8], Т. Рендюка [11] та ін. Одночасно в українській та зарубіжній політичній науці відсутні порівняльні дослідження взаємозв'язку утвердження авторитарного політичного режиму з націоналістичною ідеологію пануючої нації, що видається вкрай важливим для аналізу утвердження радянської ідеології в Західній Україні, Північній Буковині та Закарпатській Україні в роки Другої світової війни.

Мета та завдання роботи. Метою роботи є аналіз інституційно-процедурних форм насадження націоналістичної ідеології авторитарних режимів Польщі, Румунії та Угорщини на західних українських етнічних теренах в другій половині 30-х – початку 40-х років XX ст.

Відповідно до визначеної мети дослідження необхідно вирішити наступні завдання:

– проаналізувати політичні передумови включення Східної Галичини, Волині до складу Польщі, Північної Буковини – до Румунії, Карпатської України – до Угорщини;

– розкрити специфіку насадження ідеологій крайнього націоналізму правлячими колами Польщі, Румунії та Угорщини в другій половині 30-х років XX ст.;

– зазначити наслідки ідеологічного диктату та політичного тиску авторитарних режимів на українські етнічні спільноти у вказаних державах напередодні та з початком Другої світової війни.

Виклад основного матеріалу. Робочою гіпотезою, яка потребує перевірки в ході комплексного політологічного дослідження, можна вважати твердження, що в другій половині 30-х – на початку 40-х років XX ст. політичний розвиток західних українських етнічних територій, що були включені до складу Польщі, Румунії та Угорщини, визначався спільною тенденцією для всієї Центрально-Східної Європи – посиленням авторитарних тенденцій у політичному житті, що зумовлювали утвердження крайніх націоналістичних стратегій і тактик взаємодії з численними національними спільнотами регіону загалом та українцями Західної України, Північної Буковини та Підкарпатської Русі передусім.

Як відомо, приєднання західноукраїнських земель до Польщі очільник Польської держави Ю. Пілсудський пояснював цивілізаторською місією Польщі: «захоплення 400 тисяч українських селян, які національно не усвідомили себе, не є імперіалізмом», – стверджував маршал [5, с. 65].

На переконання С. Бочарова, авторитарний режим у Другій Речі Посполитій продемонстрував приклад більш ефективної діяльності в порівнянні з демократичною системою правління та проіснував довше, ніж уряди системи парламентської демократії [1, с. 16], що, на нашу думку, є радше спробою механістичної оцінки діяльності у вимірі органів центральної й місцевої влади, залишаючи поза увагу весь спектр національно-політичних проблем, що визначали розвиток міжвоєнної Польщі як поліетнічної держави. Політика культурної інкорпорації Другої Речі Посполитої у Східних воєводствах була спрямована на полонізацію цього регіону. Польські політики, маючи амбіції на відновлення «до 1772 року» зіткнулись з новими умовами національного життя на її колишніх теренах. Можна виділити три регіони – Східну Галичину, де культурна інкорпорація найбільше гальмувала, Волинь та Полісся, де інкорпорація відбувалася успішніше, але з відчутними труднощами, та Холмщину та Підляшшя, які розглядалися як суто польські землі і тому стали територією форсованої інкорпорації [3, с. 16].

Система державно-патріотичного виховання у міжвоєнній Польщі мала яскраве аксіологічне, ідеологічне та військово-політичне забарвлення, а категорія «виховання» розглядалася тодішніми керівниками польської освітньої галузі не через призму класично-педагогічного бачення, а як уособлення виховних ідей одноосібного лідера польської нації – Ю. Пілсудського [13, с. 16-17].

Значні проблеми відчувалися у системі україномовної освіти. Як і в попереднє десятиліття, продовжувався процес ліквідації україномовних початкових шкіл та перетворення їх на двомовні (утраквістичні) та польськомовні. З новою силою продовжилася боротьба української громадськості за україномовну освіту, в якій активну участь брали «Рідна школа», «Просвіта», УНДО та інші громадські і політичні сили. Та, попри це, акції щодо збору звернень батьків за введення української мови навчання в школах завершувалися

в 30-х рр. ХХ ст. численними відмовами органів влади у задоволенні права на україномовне навчання [2, с. 13].

У 1928 р. Ю. Пілсудський призначив волинським воєводою свого сподвижника Г. Юзевського, який проголосив проведення, т.зв. волинської політики. Її головною метою проголошувалась якнайглибша інтеграція воєводства до складу Речі Посполитої на ґрунті українсько-польської співпраці. Новий воєвода розумів безперспективність відверто репресивної політики щодо українського руху і спробував надати йому пропольських тенденцій. При цьому він посилив «сокальський кордон», не допускав контактів галицької та волинської інтелігенції, його адміністрація переслідувала українські національні кооперативи, стримувала розвиток «Просвіти» аж до повного її закриття, відбувався розпуск політичних українських партій, натомість створювались пропольські [12, с. 21].

Новий полонізаційний наступ на Галичину і Волинь сприяв консолідації легальних українських політичних та громадських інституцій, особливо негативно налаштованих щодо «нормалізації». В 1937 р. представники Української соціалістично-радикальної партії (УСРП), Фронту національної єдності (ФНЄ), політичної жіночої організації «Дружина княгині Ольги» (фактично постала замість забороненого польською владою Союзу Українок), опозиційних груп УНДО (Українського національно-демократичного об’єднання) та УНО (Українського національного об’єднання) утворили Український Координаційний Комітет (УКК). Міністерство військових справ Другої Речі Посполитої у документах «Про національне питання в Галичині і на Волині» (1938 р.) зазначало, що усі слов’янські меншини слід піддавати цілеспрямованому асиміляційному впливові з метою щонайтісніше пов’язати їх з Польщею [9, с. 220]. За словами І. Скакальської, в останні передвоєнні роки спостерігалась певна фашизація державного режиму в Польщі. У 1939 р. волинський воєвода О. Гавке-Новак став ініціатором якнайміцнішого сполучення Західної Волині з рештою Польщі. Згідно з суворо таємним документом польська культура отримала статус виняткової, а такі слова як «українець» і «український» були заборонені [12, с. 21].

Т. Рендюк справедливо наголошує, що з початку свого самоутвердження в 1918 р., як на нещодавно включених до складу Румунії українських територіях (Північна Буковина, Північна та Південна Бессарабія), так і в місцевостях компактного проживання автохтонних українців у Румунії (Мараморощина, Південна Буковина, Банат, Добруджа), новий режим впроваджував посилену політику денаціоналізації українського етносу. Щоб мінімізувати українську присутність та можливий спротив, румунські військові власті провели в регіонах компактного проживання українців арешти серед священників, вчителів, селян, встановили жорсткий контроль і поліційний нагляд за «підозрілими» особами. Водночас, до новоприєднаних українських міст і сіл, вслід за військовою окупацією, з Бухареста та інших населених пунктів старого румунського королівства прибували «перевірені румунські патріоти» - представники нової адміністрації, керівники та спеціалісти, жандарми, військові, посадовці служби безпеки («Сігуранци»), священнослужителі, університетські професори, викладачі ліцеїв, журналісти, комерсанти, обслуговуючий персонал тощо [11, с. 24-25].

Політику Румунії щодо Бессарабії та Північної Буковини в міжвоєнний період визначала пануюча олігархічна верхівка в особі Націонал-царaністської та Націонал-ліберальної партій, які розглядали українські землі як об’єкт геополітичних інтересів, що теоретично обґрунтовувалося в доктрині «Великої Румунії». В той же час українське питання було частиною комплексу суспільно-політичних і соціально-економічних аспектів політики Румунії, яка намагалася вирішити його шляхом денаціоналізації, уніфікації та румунізації, твердо дотримуючись принципу мононаціоналізму [7, с. 14-15]. Весь потенціал державно-пропагандистського апарату Великої Румунії, її освітньо-виховної системи, церкви, мас-медіа, правоохоронних органів, армії був спрямований на нав’язування політичного, психологічного, етнічного та конфесійного панування румунської нації над національними меншинами, центру над регіонами, столиці над провінціями [11, с. 33].

Основним напрямом етнополітики Румунії між двома світовими війнами стала румунізація українців та інших національних меншин. Шалена шовіністична пропаганда

поєднувалася з каральними заходами з насадження всього румунського. Вже в 1926-1927 н.р. на Буковині не залишилося жодної української початкової школи. Українців змушували змінювати прізвища на румунські. На початку 30-х рр. була заборонена навіть назва – українці. Закон «Про захист національної праці» (1938 р.) вимагав витіснення представників корінного населення румунським елементом не лише в установах, а й на підприємствах [14, с. 203]. Шовіністичний апарат режиму І. Антонеску з самого початку робив ставку на розповсюдження в середовищі національних меншин Румунії шовіністичної ідеології. Поряд із популяризацією «національно-християнської доктрини» в країні широко пропагувалася концепція «легіонерської держави», згідно з якою всі громадяни повинні були підкорятися «органічній єдності нації», яка заперечувала будь-які права для національних меншин [11, с. 37].

Як відомо, згідно з Сен-Жерменським мирним договором, Підкарпатська (Карпатська) Україна була включено до складу Чехословаччини, що явно не влаштовувало угорський уряд і політичні партії країни. Вони будь-якою ціною домагалися включення Закарпаття до складу Угорщини [4, с. 88]. Протягом 1938-1939 рр. головним у стратегії Угорщини стали домагання переглянути свої північно-східні кордони й повернути свої історичні землі в Словаччині та Карпатському краї. Мюнхенська політика радикально змінила політичні процеси в субреґіоні [14, с. 170]. Після включення Австрії до складу райху в березні 1938 р., Угорщина отримала спільні кордони з Німеччиною, що, зокрема, сприяло активізації профашистських сил, особливо організації «Схрещені стріли» на чолі з Ф. Салаші, чому намагалася протидіяти регент та уряд. Необхідність «збирання угорських земель» штовхала керівництво Угорщини на зближення з Німеччиною [10, с. 41].

Угорська окупація Карпатської України зняла «українське питання» з порядку денного аж до періоду загострення німецько-польських відносин. Успішна воєнна кампанія проти Польщі створювала для Німеччини можливість загрожувати Ленінграду з територій, які прилягали до Балтійських держав, а панування в Західній Україні створювало досить вигідний плацдарм для нападу на СРСР. Не маючи наміру дратувати СРСР, А. Гітлер поступився Західною Україною, Західною Білорусією, Латвією, Естонією і Литвою в обмін на спільні дії проти Польщі [6, с. 8].

З прилученням Карпат до Угорщини, як стверджувалося в Будапешті, «почалося нове тисячоліття угорсько-руського братерства», було покінчено з 20-річним чеським та 5-місячним українським пануванням у краї, бо русини нічого спільного не мали з українцями, окрім того, що обидва народи – слов'яни. Між ними стоїть «міцна нездоланна стіна тисячолітньої мадярсько-руської братерської історії». Та вже восени 1939 р. представник М. Горті Козма заявив місцевим русинським представникам, що з української нації нічого не лишилося, крім людської маси, повністю обезголовленої й залишеної без національних провідників. У такій ситуації русинам, які жили 700 років в угорській державі залишився один вихід: сховатися в Карпатах і під угорською владою рятуватися від російського винищення. Якщо русини підпадуть під владу російського чи українського більшовизму, то через мовну близькість та незначну чисельність вони швидко будуть асимільовані [14, с. 172].

У взаєминах із найголовнішою етнічною спільнотою Підкарпаття урядові кола воліли виробити ідеологічну платформу, де було би зафіксовано окремішнє становище місцевого українського населення. Проте цей процес відбувався доволі нелегко, починаючи з вибору адекватного етноніму Так, наджупан А. Шіменфалві 7 травня 1940 р. зауважив, що термін «угро-руський» – кабінетний новотвір, який «дуже важко переходить у свідомість». Назвою «рутен» користується пересічне угорське населення, а «русин» – угорські службовці. А корінні мешканці визначають себе «руськими». Не було одностайності з цього питання й серед громадських діячів [8, с. 16]. Таким чином, окуповане Угорщиною Закарпаття опинилося в жахливих умовах національного та соціально-економічного визиску та дискримінації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В результаті історико-політичного дослідження доведено, що ідеологічні антагонізми та амбівалентність відігравали вагоме місце в структурі масової політичної свідомості населення Західної України, Північної Буковини та Підкарпатської Русі наприкінці 30-х – початку 40-х років XX ст. Насадження режимами Польщі, Румунії та Угорщини націоналістичної ідеології та шовінізму загострювали етнополітичні суперечності на західних українських етнічних землях, що було використано сталінським та гітлерівськими тоталітарними режимами з початком Другої світової війни.

Використана література:

1. Бочаров С. В. Трансформація органів влади Другої Речі Посполитої (1921-1939 рр.) [Текст] : автореф. дис… канд. іст. н. : спец. : 07.00.02 «Всесвітня історія» / С. В. Бочаров ; Донецький нац. ун-т. – Донецьк : [б.в.], 2004. - 19 с.

2. Галай М. П. Освітня політика Другої Речі Посполитої та ставлення до неї української спільноти Східної Галичини: (на прикладі Тернопільського воєводства) [Текст] : автореф. дис… канд. іст. н. : спец. : 07.00.01 «Історія України» / М. П. Галай ; Тернопільський. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль : [б.в.], 2013. - 20 с.

3. Венгер А. Г. Політика культурної інкорпорації у Східних воєводствах Другої Речі Посполитої (1918-1926 рр.) [Текст] : автореф. дис…. канд. іст. н. : спец. : 07.00.02 «Всесвітня історія» / А. Г. Венгер; Дніпропетровський нац. ун-т ім. О. Гончара. – Дніпропетровськ : [б.в.], 2012. - 20 с.

4. Гиря В. Закарпаття в сфері угорських інтересів у 1919-1923 рр. [Текст] / В. Гиря // Carpatica - Карпатика. – Ужгород, 2003. – Вип. 27 : Карпатський регіон: історія і культура. – С. 88-101.

5. Гулай В. В. Міжетнічна комунікація в Західній Україні у роки Другої світової війни : монографія [Текст] / В. В. Гулай. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011. – 460 с.

6. Мандрик М. В. Український геополітичний чинник у зовнішньополітичній стратегії зарубіжних країн : історичний контекст (кінець 1920-х - 1945 рр.) : монографія [Текст] / М. В. Мандрик. – К. ; Чернівці : Книги - XXI, 2010. – 576 с.

7. Новосьолов О. В. Політика Румунії щодо українських земель у період диктатури І. Антонеску (1940-1944 рр.) [Текст] : автореф. дис... канд. іст. н. : спец. : 07.00.02 «Всесвітня історія» / О. В. Новосьолов ; Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівця :[б.в.], 2008. – 19 с.

8. Офіцинський Р. А. Політичний розвиток Закарпаття у складі Угорщини (1939-1944) [Текст] : автореф. дис... канд. іст. н. : спец. : 07.00.01 «Історія України» / Р. А. Офіцинський ; Ужгородський держ. ун-т. – Ужгород :[б.в.], 1996. – 21 с.

9. Посівчин М. Воєнно-політична діяльність ОУН в 1929–1939 роках [Текст] / М. Посівчин. – Львів, 2010. – 368 с.

10. Пугач Є. П. Встановлення тоталітарних режимів у країнах Центральної та Південно-Східної Європи [Текст] / Є. П. Пугач. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2008. – 92 с.

11. Рендюк Т. Г. Українці Румунії : національно-культурне життя та взаємовідносини з владою [Текст] / Т. Г. Рендюк ; НАН України, Ін-т історії України. – К. : Ін-т історії України, 2010. – 150 с.

12. Скакальська І. Б. Політико-соціальні виміри та етнокультурні трансформації української еліти Західної Волині (1921-1939 рр.) [Текст] : автореф. дис… д-ра іст. н. : спец. : 07.00.01 «Історія України» / І. Б. Скакальська ; Держ. ВНЗ «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди». – Переяслав-Хмельницький : [б.в.], 2013. – 42 с.

13. Солярчик Л. Державно-патріотичне виховання у період Другої Речі Посполитої (1918-1939 рр.) [Текст] : автореф. дис… канд. пед. н. : спец. : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Л. Солярчик ; Східноукраїнський нац. ун-т ім. В. Даля. – К. : [б.в.], 2016. – 21 с.

14. Українська державність у XX столітті. Історико-політологічний аналіз [Текст] / Кер. авт. кол. О. Дергачов. – К. : Політ. думка, 1996. – 448 с.

Докаш О. Ю. *Идеологическая амбивалентность в структуре массового политического сознания населения Западной Украины, Северной Буковины и Подкарпатской Руси в конце 30-х – начале 40-х годов XX столетия: компаративный анализ*

В статье рассматриваются предпосылки, отличительные черты и последствия утверждения идеологических концептов недемократических политических режимов на западноукраинских этнических землях. Основное внимание сосредоточено на раскрытии природы политических концепций правящих кругов относительно национальных меньшинств накануне и на начальном этапе Второй мировой войны. Автор указывает на негативные последствия реализации крайних националистических политических стратегий, которые были направлены на национально-культурную ассимиляцию украинского населения, для характера политико-культурной интеракции в условиях реализации экспансионистских планов сталинского и гитлеровского тоталитарных режимов.

Ключевые слова: Западная Украина, Северная Буковина, Подкарпатская Русь, массовое политическое сознание, идеология, национализм, шовинизм, ассимиляция.

Dokash O. *The Ideological Ambivalence in the Structure of Mass Political Consciousness of the Population of Western Ukraine, North Bukovina and Carpathian Ruthenia late 30's - early 40th century: Comparative Analysis*

The article deals with the prerequisites, characteristics and consequences of the establishment of ideological concepts undemocratic political regimes in Western ethnic lands. The main focus is on discovering the nature of political concepts ruling circles regarding minority before and at the initial stage of World War II. The author indicates negative implications of extreme nationalist political strategies focused on national and cultural assimilation Ukrainian population to the nature of political and cultural interaction in terms of implementation of the expansionist plans of the Stalinist and Nazi totalitarian regimes.

Keywords: Western Ukraine, North Bukovina, Carpathian Ruthenia, mass political consciousness, ideology, nationalism, chauvinism, assimilation.

УДК 323.1(477)

Матієк О. М.

ЦИВІЛІЗАЦІЙНО-ІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИБІР ЯК НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу феномену цивілізаційно-інтеграційного вибору в контексті нової національної ідеї для українців. Автор відстоює позицію щодо необхідності такого вибору не тільки задля консолідації нації, але й збереження та розвитку державності.

Ключові слова: цивілізаційно-інтеграційний вибір, нація, інтеграція.

Уже на початку XXI ст. не важко передбачити, що однією з найвиразніших його характеристик буде політико-цивілізаційне впорядкування світу. Причиною цього є посилення глобалізаційних процесів, що стимулюють різного роду політичні утворення (держави та різноманітні об'єднання держав) до актуалізації власних структур та моделей їхнього функціонування відповідно до нових обставин та викликів. Даний процес почався далеко не сьогодні, проте в межах його континуарної протяжності зараз можемо спостерігати особливо активну стадію політико-цивілізаційного переформатування. Так, як слушно зауважив відомий український науковець О. Картунов, «Сьогодні народи Заходу вступають до передпостнаціональної ери свого існування, яка характеризується «занепадом» національної ідеї, «послабленням» націоналізму та «вичерпанням» класичної ролі